

דמי מזונות

חוק המזונות

חוק המזונות מבטיח תשלום לנשים גרושות, נפרדות, ידועות בציבור או נשים שנישאו שנית, שבית הדין פסק להן מזונות אך בן זוגן החייב בדמי המזונות אינו ממלא את חובתו כלפיהן. סכום התשלום הוא הסכום שנקבע בפסק הדין או הסכום שנקבע בתקנות חוק המזונות – הנמוך מבין השניים: כאשר דמי המזונות שנפסקו גבוהים מהתשלום המתחייב מן התקנות, ישולם הסכום שנקבע בתקנות ובכפוף למבחן הכנסות. שיעור דמי המזונות שנקבע בתקנות שווה לשיעור הגמלה להבטחת הכנסה למשפחות חד-הוריות.

המוסד לביטוח לאומי אחראי גם לגביית דמי המזונות שנפסקו בפסק הדין באמצעות הליכי הוצאה לפועל הננקטים כנגד החייב. לפיכך זכאית לתשלום מזונות מן הביטוח הלאומי רק אישה שאינה נוקטת בעצמה הליכים לביצוע פסק הדין או שהפסיקה הליכים כאלה לפני שהגישה בקשה למוסד. כאשר המוסד גובה מן החייב סכום הגבוה מן הסכום ששולם לאישה, היא זכאית לקבל את ההפרש.

מספר הנשים המקבלות

התיקונים שהונהגו במבחן ההכנסות בחוק הבטחת הכנסה השפיעו גם על אוכלוסיית הנשים המקבלות דמי מזונות מהמוסד. ב-2017 חלה ירידה של כ-3% במספר הנשים שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי – המשך של מגמת הירידה במספר הנשים שהחלה ב-2003 בירידה ניכרת של כ-8% והתייצבה מ-2011 ברמה של 3%-4%. ב-2017 שולמו דמי מזונות ל-15,722 נשים בממוצע לחודש – המספר הנמוך ביותר ב-24 השנים האחרונות. נוסף על כך, כפי שיצוין בהמשך, הוסיף להצטמצם מספרן של הנשים שקיבלו גם דמי מזונות וגם גמלה להבטחת הכנסה.

מאפייני הנשים

■ מצב משפחתי

ב-2017 כ-67% מהנשים שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי היו גרושות, כ-12% חיו בנפרד מבן זוגן אף שעדיין היו נשואות לו, 9% נישאו שנית, והיתר, כ-12%, היו ידועות בציבור (לוח

1). מצב זה נותר יציב בשנים האחרונות, כמו גם התפלגות הנשים לפי מספר הילדים: רובן (כ-76%) היו אמהות לילד אחד או שניים (לעומת 57% מן האמהות עם ילדים באוכלוסייה) וכ-9% היו אמהות לארבעה ילדים ויותר (לעומת 20% מכלל המשפחות עם ילדים באוכלוסייה).

לוח 1: נשים המקבלות דמי מזונות לפי מצב משפחתי (אהוזים), 2013-2017

שנה	סך הכל		נשואה לחייב	גרשה	נשואה שנית	אחר
	מספרים מוחלטים	אחוזים				
2013	18,283	100.0	13.4	67.6	9.0	10.0
2014	17,736	100.0	13.0	67.3	9.2	10.5
2015	16,689	100.0	12.7	67.2	9.0	11.1
2016	15,819	100.0	12.6	67.2	8.9	11.3
2017	15,410	100.0	12.4	67.1	8.6	11.9

■ סוג התשלום (פסק דין או תקנות)

מהתפלגות לפי סוג התשלום עולה, כי כ-78% מהנשים קיבלו מזונות לפי פסקי דין והשאר לפי התקנות: 5% קיבלו את מלוא השיעור הנקוב בתקנות וכ-17% קיבלו תשלום מופחת בגין הכנסות מעבודה (לוח 2). הסכום הממוצע ששולם לנשים ב-2017 היה כ-21% מהשכר הממוצע במשק (2,040 ש"ח בממוצע לחודש). סכום זה דומה לסכום המופחת שקיבלו נשים לפי התקנות, שגם הוא כ-20% מהשכר הממוצע במשק. לעומת זאת, בהשוואה לתשלום המלא לפי התקנות שהוא כ-34% מהשכר הממוצע, סכום זה נמוך.

■ מצב התעסוקה וסכום הקצבה

כ-47% מן הנשים שקיבלו דמי מזונות ב-2017 עבדו (לעומת 65.5% בקרב הנשים הנשואות) – עלייה של 8% לעומת 2016. 2017 היא השנה הראשונה שבה חלה עלייה בשיעור הנשים העובדות בכלל המקבלות, לאחר מגמת ירידה שהחלה ב-2011, אך למרות זאת מצבן הכלכלי אינו טוב. בתביעת פסק הדין למזונות מובאת בחשבון הכנסתה של האישה מעבודה, אך במזונות מהביטוח הלאומי הסכום כה נמוך, עד שאין צורך במבחן הכנסות.

סכום הקצבה הממוצע שקיבלו נשים עובדות הגיע ל-18.4% מהשכר הממוצע במשק (לוח 3). בתוספת הכנסותיהן מעבודה, שהגיעו ב-2017 ל-32.3% מהשכר הממוצע, הגיעה הכנסתן הכוללת הממוצעת לכ-51% מהשכר הממוצע במשק – שיעור הגבוה ב-50% מהסכום הממוצע של נשים שקיבלו את מלוא התשלום לפי התקנות. על-פי הלוח אפשר לראות שתשלום דמי המזונות כאחוז מהשכר הממוצע עלה בהדרגה בין 2013 ל-2017, בעוד שהתשלום לנשים שאינן עובדות ירד.

דמי מזונות

מנתונים אלה עולה, שחוק המזונות כשלעצמו אינו מבטיח לכל הנשים הנזקקות לו את הכנסת המינימום, ולכן נשים שבית דין פסק להן דמי מזונות נמוכים ושאינן להן כל הכנסה אחרת, או שהכנסתן ממקורות אחרים נמוכה מאוד, זכאיות להשלמת הכנסה מהביטוח הלאומי מכוח חוק הבטחת הכנסה, אם מתקיימים בהן כל תנאי הזכאות האחרים להשלמת הכנסה. ואכן, ב-2017 2,872 נשים בממוצע בחודש (כ-18% מכלל המקבלות דמי מזונות), קיבלו גם השלמת הכנסה לעומת 6,892 ב-2006 (כ-30% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות).

לוח 2: נשים המקבלות דמי מזונות לפי סוג התשלום (אחוזים). 2017-2013

שנה	סך הכל		תשלום לפי תקנות	
	מספרים מוחלטים	אחוזים	מלא	מופחת
2013	18,283	100.0	5.3	20.5
2014	17,736	100.0	5.1	19.6
2015	16,689	100.0	5.0	19.5
2016	15,819	100.0	5.5	19.8
2017	15,410	100.0	5.3	16.6

לוח 3: תשלום ממוצע של דמי מזונות כאחוז מהשכר הממוצע במשק, לפי סוג התשלום ועבודה. 2017-2013

שנה	סך הכל	סוג התשלום		עבודה	
		מלא	מופחת	לפי פסק דין	עובדת
2013	20.8	35.4	19.2	20.8	16.7
2014	20.9	35.5	19.1	20.4	16.9
2015	20.6	35.1	18.8	20.0	16.6
2016	20.3	34.3	18.5	19.7	16.2
2017	21.1	33.8	21.5	20.2	18.4